

МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ЕСТЕТИЧНОЇ ОЦІНКИ ТВОРІВ МИСТЕЦТВА

У статті розглянуто принципи формування естетичної оцінки художніх явищ, презентовано сучасні педагогічні методи ознайомлення з творами мистецтва, представлено досвід викладання курсу історії мистецтв.

In the article there are considered formation principles of the aesthetic assessment of art occurrences, there are presented modern pedagogic methods of acquaintance with art works, experience of teaching the history of art is submitted.

Нові технології навчання у мистецькій освіті спрямовані на активізацію пізнавальної діяльності, розширення естетичного досвіду особистості. Пізнавальні процеси, пов'язані з осягненням всієї повноти художнього твору, вирізняються специфічними властивостями, зумовленими як природою образотворчого мистецтва, так і психологічними особливостями його сприйняття.

Пошук ефективних шляхів пізнання мистецьких явищ учені вбачають у цілісному опануванні художньої культури епохи (Б.Віппер, О.Шевнюк, О.Щолокова); осяганні психологічних чинників художньої творчості (В.Кузін, Б.Мейлах, О.Никифорова, П.Якобсон); вивченні принципів композиційної структури картини (М.Алпатов, М.Волков, Ф.Ковальов, Б.Раушенбах); освоєння образного змісту твору (А.Андрєєв, О.Мелик-Пашаєв, О.Рудницька, Є.Шабаліна); виділенні стильового компонента художньої мови твору (М.Красильникова).

У філософсько-педагогічному контексті **естетичний досвід** особистості розуміється як результат художньої діяльності і практики спілкування з художніми цінностями, відображення у свідомості змісту та форми художніх явищ, внаслідок чого формується система естетичного сприйняття мистецтва як діяльнісний емоційно-оцінний процес зв'язку особистості з художніми об'єктами.

Інтегральним результатом діяльності суб'єкта сприйняття є **естетична оцінка** як розуміння та інтерпретація ним естетичних якостей, водночас вона слугує показником розвитку художньої культури та мислення і вимагає певного рівня образотворчих знань. Показником розвитку цих якостей виступає естетична мовна компетенція. Здібність грамотно, професійно висловити своє ставлення до художнього твору та естетичного в дійсності є необхідною для майбутнього фахівця, особливо у галузях, пов'язаних із образотворчим мистецтвом.

У мистецькій педагогіці широко вживається і досліджується категорія "сприйняття": цілісне сприйняття, естетичне сприйняття, художнє сприйняття, професійне сприйняття. Однак, переважними є теоретичні аспекти розгляду цієї проблеми, досить помірно висвітлено досвід і перспективи практичної роботи щодо ролі і місця мистецьких творів у професійній підготовці фахівців.

Проблема аналітичного осмислення художніх вражень, необхідного для виявлення взаємозв'язку всіх компонентів художнього твору, у науковій літературі розглядається здебільшого як спеціалізоване питання методики викладання конкретного предмета. У контексті сучасних інтегративних тенденцій вивчення образотворчих дисциплін можливо розширити методичні цілі і задачі ознайомлення з творами мистецтва у навчальному процесі. Виходячи з цього, мета даного дослідження полягає в обґрунтуванні художньо-когнітивного потенціалу сприйняття мистецтва, визначенні педагогічних методів ознайомлення з творами живопису, скульптури і архітектури.

Метою статті є узагальнення основних підходів до естетичної оцінки художніх явищ у навчально-виховному процесі вищої школи та розгляд методичних аспектів аналізу творів різних видів мистецтва.

Архітектура сформувала унікальний словник художньої мови, здатний перевести вимірюваний світ форм у незвичайний світ естетичних переживань та оцінок, створила чимало видатних творів, емоційний вплив яких й донині вражає. Сприйняття архітектурної форми людиною може надавати почуття психологічної комфортності – вона ніби вступає у резонансний контакт з виразністю архітектурного об'єкту. Може траплятися й зворотне – людський зір “відштовхує” як позбавлені гармонії, об'єкти, які створює архітектор, не підпорядковуючи їх структурі, притаманній зоровому сприйняттю.

Мистецтвознавці і архітектори завжди визнавали, що естетичний вплив на людину здійснюють деякі об'єктивні властивості архітектурних об'єктів, які крім утилітарно-функціональної і конструктивної досконалості відповідають загальним естетичним критеріям гармонії. Ці параметри краси сприймаються людиною подвійно: у соціальному контексті та через фізіологічні механізми сприйняття [2].

Для вивчення виразності архітектурної форми проводився аналіз її пропорційної структури (І.Араухо, Е.Мессель, Г.Негай, О.Тіц, Б.Рибаков, І.Шевельов), розгляд законів архітектурної композиції (В.Авксент'єв, Б.Бархін, В.Глазичев, О.Раппопорт). Існує новий напрямок вивчення проблем естетичного впливу архітектури з точки зору закладеної в ній інформації (А.Моль, І.Страутманіс) та засобами математичних методів (Г.Азгальдов, Ю.Євреїнов, В.Кринський, І.Ламцов, І.Лежава, М.Туркус). Необхідність обліку специфіки сприйняття людиною архітектурного середовища і кількісного її дослідження довів О.Веснін, який визначав, що у свідомості людини є два пороги сприйняття: нижній і верхній, і, важливо, щоб сприйняття знаходилося завжди між цими двома порогамі. Нижній поріг – це поріг, який визначає мінімум ритмічних роздратувань. Нижче цього порога знаходиться те, що визначається монотонністю, одноманітністю. Верхній поріг кінчається там, де кількість подразників стає занадто великим. Це вже та неспокійність, що утрудняє сприйняття і не дає очам задоволення.

Незважаючи на значну кількість теоретичних праць, педагогічні аспекти цілісного естетичного аналізу архітектурних творів та встановлення взаємозв'язків архітектури з іншими видами мистецтв є досить слабо представленими у науковій літературі. Методологію аналізу та оцінки естетичних якостей архітектурних об'єктів розроблено у науковому дослідженні О.Фоменко (Харків, 2005), де простежується “відповідність” творів архітектури особливостям сприйняття людини.

Подібний метод розгляду мистецьких творів, який спирається на психологічні механізми візуального сприйняття природи і мистецтва, досить повно розроблено у науці і мистецтвознавстві (Р.Арнхейм, Г.Вельфлін, В.Зінченко, О.Лурія, Ф.Олпорт). Гештальтпсихологія (М.Вертгеймер, В.Келлер, Дж.Міллер) сформулювала закони зорового сприйняття форми, які пояснюють психологічні механізми утворення цілісного образу із окремих деталей, сприйнятих зором, що стало основою теорії сприйняття мистецьких творів.

У культурологічному аспекті сприйняття художнього образу твору є невід'ємним до естетичних проблем епохи. Аспекти зв'язку зображення та культури висвітлені Ю.Легеньким, який вважає, що художнє зображення слід розглядати як акт культури, синтез реальностей культури, що вміщує предметні, мовно-комунікативні і візуально-пластичні компоненти [5: 22]. Культурологія зображення передбачає розуміння художнього твору як: конкретно-історичного явища; композиції, що уособлює конструктивно-творчу діяльність культури; системи діяльності зображення як єдність підсистем стану, поведінки, діяльності та як феномен культурних відносин.

О.Рудницька вирізняє три основних ступеня художнього сприйняття мистецьких явищ: перцептивне сприйняття зорової інформації; аналіз виразно-сміслового значення художньої мови; інтерпретація емоційно-образного змісту мистецького твору. Художнє сприйняття розглядається як нерозривний взаємозв'язок емоційних та раціональних процесів, образного переживання і образного мислення [6]. Педагогічна організація сприйняття мистецтва на наукових засадах є важливим елементом професійної підготовки фахівців.

Всі означені проблеми тим чи іншим шляхом вирішує курс “Історія мистецтв”, який вже на початковому етапі навчання стає важливим чинником становлення загальної культури майбутніх архітекторів. Вивчення історії мистецтв допомагає студентам усвідомити історичний взаємозв’язок і закономірності розвитку художньої культури, засвоїти своєрідну виразну мову різних видів мистецтв, навчитись розуміти світовідношення та емоції художників. Викладач поступово навчає студентів аналізувати і досліджувати мистецькі явища, читати моральну сутність художніх творів кожного історичного періоду, формує бережливе відношення до культурного надбання минулого і теперішнього, виховує усвідомленість і одухотвореність бачення мистецтва.

Поетапне навчання мистецтву передбачає, що межі особистого сприйняття студента постійно розширюються, чому значно сприяє свідоме вивчення художнього світового досвіду, набуття наукових знань, практична діяльність. Згідно із положеннями сучасної дидактики, моделювання навчально-виховного процесу, як реалізація теорії активного навчання, передбачає всебічний розвиток репродуктивної і творчої активності і самостійності особистості як суб’єкта навчання та самовиховання. Звідси, вже на лекційних заняттях ставиться задача усвідомлення студентами шляхів і методів наукового пізнання у мистецтві через моделювання викладу і засвоєння навчального матеріалу на виході із репродуктивного рівня.

Такий підхід до навчання мистецтва активізує діяльність мислення у розумових операціях аналізу, синтезу, порівняння, узагальнення, стимулює до засвоєння нових способів зберігання навчальної інформації у більш згорнутому вигляді (схеми, таблиці, алгоритми). Проблемний виклад матеріалу демонструє зразки переробки інформації, які дають можливість виходу за межі чуттєвого відображення суттєвих ознак предметів і явищ, вироблення вмінь поєднання і сполучення різноманітних чуттєвих образів, їх взаємозв’язку з понятійним мисленням. Оволодіння способами розумової діяльності дозволяє оперативно працювати з інформацією, здійснювати відбір потрібної інформації у пам’яті, здійснювати аналіз художніх творів на наукових засадах.

Курс історії мистецтв надає можливості студенту мислити засобами мистецтва, що може слугувати джерелом вторинної фантазії і естетичної насолоди, активізувати творчу уяву. Окрім того, навчальні задачі, які ставить педагог, поступово формують уміння сприймати та аналізувати твори мистецтва, співвідносити отримані знання із своїм внутрішнім досвідом. Практичні завдання з аналізу творів мистецтва передбачають поєднання чуттєвого сприйняття і абстрактного мислення на основі понятійного апарату історії мистецтв, аналізу суттєвих ознак конкретного твору і на їх основі визначення приналежності даного твору до тих чи інших шкіл чи напрямків. Аналіз виконується за пропонуванням чи самостійно винайденим алгоритмом.

У навчанні історії мистецтв важливо враховувати взаємозв’язки між процесом сприйняття та аналітико-синтетичною діяльністю при аналізі творів мистецтва, між мотивами пізнавальної діяльності студентів і відношенням до художніх явищ. Аналіз співвідношення репродуктивних та творчих факторів показує, що перехід на творчий рівень засвоєння інформації і способів діяльності відбувається завдяки позитивній мотивації до процесу наукового пізнання. В аналізі творів мистецтва важливим є розгляд моральних аспектів художніх явищ як вираження світосприйняття та духовної позиції автора твору. Всі ці моменти в комплексі стають засобом вирішення навчальних і виховних цілей теоретичних образотворчих дисциплін.

Навчальні цілі лекцій актуалізуються відповідно до перших рівнів засвоєння знань. При цьому формуються загальні поняття курсу (репродуктивний рівень) і усвідомлюються способи їх використання у подібних ситуаціях (продуктивний рівень). Завдяки використанню алгоритмічних методів порівняння, узагальнення, аналізу відносно до засвоєних історико-художніх знань, стає можливим вихід на новий рівень засвоєння знань. У процесі подальшої роботи програмується досягнення наступного, творчого рівня засвоєння знань за рахунок поєднання елементів понятійного та образного мислення та через

використання відомих способів діяльності, а саме: алгоритмів аналізу історичного періоду і аналізу твору мистецтва даного періоду.

Зростаюча динаміка рівнів засвоєння знань поглиблює пізнавальну діяльність за рахунок нових якісних характеристик знань: від конкретності, повноти, згорнутості, розгорнутості, до глибини, узагальненості, системності, систематичності, і надалі – до оперативності і гнучкості. Формування цих якостей знань є похідним від процесу опанування алгоритмів розумової діяльності. У ході вивчення історії мистецтв складаються навички аналізу, порівняння, виділення суттєвих ознак, інтеграції механізмів дії теоретичного і образного мислення, надалі розвиваються й інші розумові здібності – узагальнення, синтез, визначення причинно-наслідкових зв'язків. Такий достатньо складний спосіб пізнавальної діяльності як класифікація, сприяє представленню засвоєних знань у згорнутому вигляді та потребує подальшого закріплення при вивченні інших дисциплін. Отже, послідовне ускладнення навчальних цілей забезпечує зростання рівнів засвоєння і якості знань, збагачення змісту способів розумової діяльності.

Розглянуті праці і наукові дослідження останніх років з педагогіки мистецтва містять різнопланову інформацію щодо методики аналізу творів мистецтва у професійній підготовці студентів різних спеціальностей. Умовно всі запропоновані теоретичні і методичні напрацювання можливо узагальнити до трьох напрямків: культурологічний; емоційний; математичний.

Культурологічний метод розгляду творів мистецтва передбачає ознайомлення із історико-культурним полем означеного художнього твору, визначення його типових і індивідуальних характеристик у контексті загальнохудожнього розвитку певної країни та періоду, визначення стильових, композиційних ознак і розгляд творчої художньої манери автора.

Методика культурологічної характеристики мистецьких явищ може бути доволі різноманітною, більш і менш розширеною відповідно до конкретних цілей і задач певного виду занять. Розглянемо деякі види роботи.

Метод стильового аналізу. Одним із ефективних способів розкриття, доповнення та коригування результатів емпіричного досвіду виступає стильовий аналіз художніх явищ. Існує практика впровадження даного методу у музичній освіті (М.Красильникова, О.Критська, О.Щербініна), що дає змогу трансформувати його у площину образотворчої навчальної діяльності.

Стильова специфіка художніх творів є найбільш прийнятною в інтеграційному сприйнятті мистецтва, завдяки поєднанню історичного, культурознавчого, міжвидового, візуального факторів. Для дослідження і конкретизації тієї чи іншої стильової системи необхідно визначити стильові ознаки як суму засобів художньої виразності. Провідними засобами, що відіграють суттєву роль, можна виділити: композиційні, тематичні, структурні, формотворчі елементи. Другорядними, підпорядкованими виступають засоби ритму, кольору, фактури.

Як типологічне явище, стиль історичної епохи існує у художніх творах у вигляді загальних ознак – типових стильових рис, у кожному окремому творі він завжди набуває неповторного індивідуального вираження. Поєднання типових стильових елементів і індивідуально-творчих виразних засобів і ідей зумовлює цілісність стилю. Тобто, унікальність художнього твору є результатом варіантного перетворення загальних типових ознак стильової системи різних рівнів у індивідуальному стилі митця.

Процес стильового аналізу передбачає розгляд достатньої кількості художніх творів різних видів мистецтва для становлення уявлень про основні стильові системи, що їх об'єднують. Головною його метою є виявлення ознак спільності, з'ясування причинно-наслідкових зв'язків між елементами художньої системи. Отже, сутність стильового аналізу полягає у дослідженні загальних закономірностей та норм, що становлять єдність типового та індивідуального у мистецтві певної історичної доби.

Дослідження стильових систем різного рівня (стиль художника, напрямок, епохальний, національний стиль) включає:

- визначення історичних, національних зв'язків;
- встановлення стильового генезису твору;
- формування стильових образотворчих комплексів творів;
- виділення у творі ознак різних рівнів стильової системи;
- виокремлення мовних елементів певної стильової системи.

Використання методу стильового аналізу зумовлює необхідність розробки дидактичних завдань, спрямованих на формування досвіду аналітичного опрацювання результатів художнього сприйняття. Суттєвим компонентом цього є розвиток навичок вербалізації – важливого засобу об'єктивації художньо-стильових уявлень, що забезпечує їх конкретизацію, підвищення стійкості, позитивно впливає на розвиток професійного мислення. Володіння термінологічним апаратом мистецтва, використання метафоричних прийомів образної мови, застосування логічних прийомів узагальнення і порівняння є необхідними вміннями у визначенні та аргументації стильових аспектів.

Синтезованим методом роботи, який вимагає певних умовиводів, логічних узагальнень, порівнянь, є *метод комплексного аналізу* творів мистецтва на основі пропонованого алгоритму. Алгоритмічний опис творів різних видів мистецтва впроваджено у практику викладання історії мистецтв (Московський архітектурний інститут, Г.Лебедева). Завдання полягає у вербальному описі твору і оформлення даних у табличній формі. Використання спільного алгоритму дає змогу виконувати і більш складні завдання на порівняння характеристик творів різних епох, жанрів, авторів. Дана методика спрямована на активізацію розумової діяльності, розвиток аналітичних здібностей студентів при вивченні історії мистецтв. Водночас, вона дає змогу інтегрувати отримані знання з іншими знаннями і вміннями з інших образотворчих і спеціальних дисциплін.

Виконання практичних завдань аналітичного змісту формує у студентів досвід навчально-творчої діяльності: дія за готовим алгоритмом; усвідомлення схем побудови алгоритмів аналізу твору; можливість використання їх при виконанні інших видів робіт. Засвоєння інформації з історії мистецтв у синтезі із опануванням способів інтелектуальної діяльності відбувається через постійне закріплення знань і навичок усвідомленого аналітичного вивчення мистецтва.

Алгоритм аналізу художнього твору:

Вихідні дані: 1) автор; 2) період створення; 3) назва твору.

Тематика твору: 4) основна тема, сюжет.

Світосприйняття: 5) відношення до образу людини.

Стилістичні ознаки: 6) характер твору відносно дійсності.

Суттєві ознаки твору: 7) пластичні особливості; 8) композиційні особливості; 9) психологічні особливості; 10) колористичні особливості.

Наприклад, узагальнена характеристика скульптури Давньої Греції періоду високої класики за даним алгоритмом виглядає наступним чином:

Вихідні дані: 1) мистецтво Давньої Греції; 2) висока класика; 3) скульптура.

Тематика твору: 4) зображення богів, міфічних героїв і атлетів.

Світосприйняття: 5) гуманізм.

Стилістичні ознаки: 6) реалістичність.

Суттєві ознаки твору: 7) пластичні особливості: м'яка пластика обличчя, анатомічна пластика чітко виражена, пропорції фігури досконалі; 8) композиційні особливості: передача конкретного руху, простота і ясність композиції; 9) психологічні особливості: ідеалізація узагальненого образу, душевна рівновага; 10) колористичні особливості: м'який колір світлого мармуру.

Таблиця-алгоритм порівняльного аналізу скульптури Давньої Греції

	Ознаки Періоди	Архаїка	Рання класика	Висока класика	Пізня класика	Еллінізм
1, 2, 3	скульптура Давньої Греції					
4	тематика твору	фігури кор і курсов	фігури богів, міфічних героїв, атлетів	фігури богів, міфічних героїв, атлетів	фігури богів, героїв, атлетів зародження портрету	різно- манітність жанрів
5	світосприйняття	гуманізм	гуманізм	гуманізм	гуманізм	гуманізм
6	стилістичні ознаки	реалістичність	реалістичність	реалістич- ність	реалістич- ність	реалістичність гіперболіза- ція
7	пластичні особливості	архаїчна посмішка	архаїчна посмішка			
		декоративна зачіска	декоративна зачіска			
		широко відкриті очі	широко відкриті очі			
		жорстке скульптурне ліплення форми	жорстке скульптурне ліплення форми	м'яка пластика обличчя і фігури	м'яка пластика обличчя і фігури	поява надмірної пластичної подрібності
		пошуки пропорцій фігури	пошуки пропорцій фігури	пропорції фігури досконалі	розробка нових систем пропорцій	свідоме порушення пропорцій
			пошуки анатомічної пластики	анатомічна пластика чітко виражена	анатомічна пластика чітко виражена	
8	композиційні особливості	статичність пози	спроба показати рух	передача руху	динамічний рух	передача всіх форм руху
		простота і ясність композиції	простота і ясність композиції	простота і ясність композиції	простота і ясність композиції	тенденція до складності і переобтяже- ності композиції
9	психологічні особливості	узагальнений образ	узагальнений образ	ідеалізація узагальне- ного образу	ідеалізація узагальне- них і конкретних образів	індиві- дуалізація образів
			душевна рівновага	душевна рівновага	передача емоцій	глибокий психологізм
10	колористичні особливості	світлі відтінки натурального мармуру				

Подібним методом є узагальнена характеристика художнього твору:

- історична епоха, час створення;
- автор, назва твору;
- композиційна характеристика;
- особливості художньої мови.

Представлені методи аналізу творів мистецтва доцільно пропонувати студентам для вивчення теоретичних положень історії мистецтв на лекціях, а потім практикувати сумісне складання подібних алгоритмів на основі теорії на практичних заняттях. У другому навчальному семестрі студенти вже зможуть розробляти власні алгоритми роботи і реалізовувати їх у своїй самостійній творчій навчальній діяльності. Динаміку зростання аналітично-оцінних умінь легко прослідкувати шляхом регулярного виконання тестових контрольних завдань з кожної теми курсу.

Емоційний метод сприйняття художнього твору поєднує методи опису чуттєвих вражень, застосовані у різних сферах педагогіки мистецтва (музика, література, театр). Розглядаючи психологічні особливості художнього сприйняття, дослідники відзначають, що основою його є чуттєве пізнання, що покладається на різноманітні відчуття. Тому методи емоційної оцінки творів мистецтва засновані на педагогічній установці щодо сприйняття твору як своєрідного емоційного співпереживання, акту збігу емоційно-образних критеріїв художника та глядача (А.Бакушинський, Л.Венгер, Д.Кабалевський, С.Раппопорт, П.Якобсон). У плані педагогічної організації емоційного сприймання мистецьких явищ у дитячому віці досить цікаві розробки подано у роботах Т.Копцевої, М.Лещенко, В.Мухіної, Б.Неменського. Ці положення потребують обов'язкового вивчення і трансформації у навчальному процесі вищої школи.

Одним із напрямків розгляду творів мистецтва через аналітично-кількісне визначення його характеристик є використання **математичних методів** – методу пропорційного аналізу і, зокрема, кількісного обчислення пропорцій “золотого перетину” у живописних і архітектурних композиціях. Визначення динамічної симетрії відрізків золоті пропорції часто пояснює гармонію живописного твору, фіксує ритмічні закономірності композиції [3].

До цієї групи методів можна віднести і **метод графічного аналізу** композиції художнього твору. Задачею даного методу є графічне визначення композиційних параметрів та взаємозв'язків лінійних, тональних, колірних характеристик, предметів, фігур, конфігурацій груп, мас тощо через розгляд взаємодії їх значень у композиції [1; 2].

Виділення графічної структури художнього твору є основою концепції психологічного механізму утворення зображення як трансформації певних знакових форм (Г.Руубер). Художнє зображення розглядається як конечна знакова форма, яка співпадає із візуальним образом об'єкта, що актуалізує значення узагальнюючої графічної схеми композиції у сприйманні творів живопису.

Уже на перших курсах навчання необхідно закласти основи активного дослідницького ставлення до мистецьких проблем та професійного спрямування власної художньої практики. Важливо розвинути оцінні вміння в галузі мистецтва, сформувані різноманітні навички аналітичної і творчої діяльності та професійного сприйняття культурних явищ. Задачею викладача також є навчити студентів оптимальним методам використання комп'ютерних засобів у образотворчій діяльності.

Відповідно меті дослідження, доцільно було попередньо узагальнити досвід розвитку художніх аналітичних і оцінних умінь студентів на прикладі викладання основних мистецьких і суміжних дисциплін на архітектурному факультеті Полтавського національного технічного університету імені Ю.Кондратюка. Аналіз діючих програм показав достатньо високий рівень викладання теоретичних основ історії мистецтв, рисунку, живопису, основ просторової композиції, кольорознавства та ґрунтовний зміст практичних завдань. Разом з тим, зазначимо, що завдання проблемно-пошукового та дослідницького характеру майже не включені у навчальні програми основних художніх дисциплін на перших курсах навчання.

Не простежується системність та наступність у спрямуванні аналітичних художніх умінь студентів, відмічається низький рівень організації самостійної навчальної роботи.

Проведене експрес-опитування з метою визначення уподобань першокурсників показало, що вони обирали ті твори, у яких чітко простежувалась тематична лінія. При діалогічному обговоренні художньої мови творів студенти також першочергово відзначали тематичний зміст, тобто сюжетику творів, майже не звертаючи уваги на композиційні та колористичні засоби виразності.

Поступове впровадження аналітичних завдань у практику викладання курсу “Історія мистецтв” значно збагатило художній досвід і оцінні вміння студентів. Чітка організація самостійної навчальної діяльності і використання ефективних методів контролю знань поставили студентів в умови, коли виконання практичних і контрольних завдань потребувало меншої кількості часу, але змушувало їх до активної розумової праці. Результатом стало майже стовідсоткове якісне виконання завдань відповідно до відведеного часу.

Більшість студентів при цьому демонстрували достатньо високий рівень засвоєння знань та вільне використання пропонованих алгоритмів аналізу мистецьких творів. Окремі з них поєднували декілька вже відомих способів аналізу, демонструючи творчий рівень оперування матеріалом. Однак, проблематичним виявилось вербальне пояснення результатів розумового аналізу та грамотний текстовий опис. Утруднення визивало також поєднання текстового і графічного способу аналізу композиції художнього твору.

Як позитивне, слід відмітити зростання самостійності, відповідальності студентів, свідоме відношення до роботи, усвідомлення обов’язковості досягнення цілі, формування навичок самоконтролю, старанності. В цілому, використання пропонованих методик сприяло підвищенню інтересу до предмета, стимулювало до активізації навчальної роботи.

Експериментальна робота дозволила зробити висновок, що при проведенні занять з історії мистецтва повноцінне засвоєння знань буде відбуватись за умов цілеспрямованого і системного планування цього процесу, що передбачає:

- чітке, наукове представлення основного понятійного апарату з теми;
- визначення взаємозв’язку розвитку мистецтва даного періоду із розвитком суспільства;
- взаємообумовленість у засвоєнні теоретичних положень історії мистецтв і моральних цінностей людства, носієм яких є твори мистецтва;
- поєднання засвоєних теоретичних і моральних понять з аналітичними розумовими операціями, що забезпечить глибину засвоєння знань;
- вивільнення творчих рушійних стимулів у навчанні, мотивація чуттєвого сприймання мистецьких явищ.

Усе вищезазначене дає змогу зробити наступні **висновки**:

1. Результатом художньої діяльності і практики спілкування з мистецтвом є естетичний досвід особистості, що формується на основі художнього сприйняття, яке становить нерозривний взаємозв’язок емоційних та раціональних процесів. Інтегральним результатом діяльності суб’єкта сприйняття є естетична оцінка, яка слугує показником розвитку художньої культури та мислення індивіда.

2. У контексті сучасних інтегративних тенденцій вивчення образотворчих дисциплін можливо розширити методичні цілі і задачі ознайомлення з творами різних видів мистецтва. Зміст курсу історії мистецтв дає змогу формувати образне і логічне мислення студентів за рахунок виконання творчих і аналітичних завдань, впровадження різноманітних методів аналізу творів мистецтва, що розвиває розумові здібності порівняння, узагальнення, абстрагування, аналізу та синтезу.

3. Поєднання прийомів історичного обґрунтування, синтетично-аналітичної діяльності і емоційної оцінки при сприйнятті творів мистецтва дозволяє повно усвідомлювати основи і процеси їх створення, ознайомлювати студентів із моральними та естетичними ідеалами різних епох і народів. Культурологічний підхід до кожного мистецького твору відтворює

генезу духовності людства, демонструє безмежні можливості мистецтва, що укріплює мотивацію до майбутньої професійної діяльності.

4. Розгляд практики викладання образотворчих дисциплін на архітектурному факультеті викрив значний потенціал запропонованої методики аналізу мистецьких творів і доцільність її подальшого впровадження шляхом інтеграції навчальних цілей і задач мистецьких і суміжних курсів та переносу набутих умінь в інші види творчої навчальної діяльності.

Представлені матеріали не вичерпують всіх теоретичних і практичних аспектів удосконалення системи навчання образотворчого мистецтва на архітектурному факультеті. Подальшого дослідження потребують питання структурної реорганізації циклу образотворчих дисциплін у архітектурній освіті, впровадження інформаційних технологій навчання майбутніх архітекторів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Волков Н.Н. Геометрия и композиция картин. – М.: Искусство, 1990. – 132 с.
2. Иконников А., Степанов Г. Основы архитектурной композиции. – М.: Искусство, 1971. – 224 с.
3. Ковалев Ф.В. Золотое сечение в живописи: Учеб. пос. – К.: ВШ, 1989. – 143 с.
4. Лебедева Г.В. Методика обучения истории искусств студентов-архитекторов технического университета: Дисс. ... канд. пед. наук: 13.00.02. – М., 1998. – 226 с.
5. Легенький Ю.Г. Культурология изображения (опыт композиционного синтеза). – К.: ГАЛПУ, 1995. – 412 с.
6. Рудницька О.П. Педагогіка: загальна та мистецька: Навч. посібник. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2005. – 360 с.
7. Якобсон П.М. Психология художественного восприятия. – М.: Искусство, 1964. – 86с.

УДК 378.013 + 378.03 + 378.122

В.В. Корнещук

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ СТРУКТУРИ ПРОФЕСІЙНОЇ НАДІЙНОСТІ СПЕЦІАЛІСТІВ СОЦІОНОМІЧНОЇ СФЕРИ

У статті пропонується методика експериментального дослідження професійної надійності спеціалістів соціономічної сфери діяльності. Надаються й аналізуються результати її використання.

In the article is represent the methodic of searching of professional reliability of specialist in sothionomic sphere activity. Analyzed the results of its using.

Проблема ефективності професійної діяльності спеціалістів вже багато десятиріч залишається в полі зору науковців і досліджується з позицій психології, педагогіки, фізіології, кібернетики та інших наукових галузей. Проте надійність професійної діяльності як механізм забезпечення стабільності її результатів залишається поза увагою науковців і досі не стала предметом систематизованих досліджень.

На сьогодні професійну надійність ретельно вивчено в аспекті діяльності людини-оператора (Ю.П.Артюхін, Л.П.Грибак, А.І.Губинський, А.Ф.Дьяков, С.В.Єгоров, Н.Д.Завалова, О.О.Конопкін, М.А.Котик, Б.Ф.Ломов, Р.Н.Макаров, В.Д.Небиліцин, Л.С.Нерсесян, Г.С.Нікіфоров, О.О.Обознов, В.О.Пономаренко, І.О.Ушаков, Ю.Г.Фокін, Ю.В.Щербина та ін.). Останнім часом з'явилися дослідження професійної надійності для інших суворо регламентованих видів професійної діяльності: льотчиків, військових, співробітників міліції (Ю.А.Галімов, С.Ю.Лебедева, О.М.Волянський, Р.А.Шпак,